

15 juni 2020
Auteur: Jeroen Kester

Onderzoek: Racisme in Nederland

Samenvatting

Tweederde witte mensen niet bewuster van eigen gedrag door antiracisme protesten; 2 op 3 gekleurde mensen slachtoffer van institutioneel racisme

32 procent van de witte mensen zegt bewuster te worden van hun eigen gedrag door de protesten tegen racisme in Nederland. Hoewel velen begrip hebben voor de boodschap, zetten de protesten bij de meesten niet aan tot meer bewustwording.

Dat blijkt uit onderzoek van EenVandaag onder 39.000 deelnemers van het Opiniepanel. 33.600 ondervraagden gaven aan een witte of blanke huidskleur te hebben.

Dat er werd geprotesteerd tegen racisme kan allereerst rekenen op veel begrip. Een meerderheid van de witte ondervraagden (63 procent) vindt het goed dat hier nu tegen wordt gedemonstreerd. Deze mensen hechten veel waarde aan het recht om te protesteren en vinden dat iedereen dat moet kunnen uitoefenen.

Eenderde bewuster door protesten

De protesten hebben eenderde van de witte mensen (32 procent) aan het denken gezet over hun eigen gedrag. Zij geven in het onderzoek aan door die protesten nu bewuster te zijn. Een wit panellid licht toe: "Ik denk dat heel veel Nederlanders, tot op zekere hoogte ikzelf ook, zich nu pas bewust worden van het alledaagse racisme in Nederland." En een ander: "Ik denk dat vele vormen van subtiel racisme ("waar kom je oorspronkelijk vandaan", bijvoorbeeld) nu steeds helderder worden."

Meesten niet aangesproken door boodschap protesten

Maar bij de meeste witte mensen (62 procent) zetten de protesten niet aan tot meer bewustwording. Voor de helft zijn dit mensen die zeggen dat ze al vóór de huidige discussie bewust waren van hun gedrag en zien geen reden om daar nog iets aan te doen. Maar de andere helft voelt zich niet aangesproken vanuit een gevoel van weerzin. Zij letten voor de protesten niet nadrukkelijk op hun gedrag en doen dat nu ook niet. Zij vinden de hardheid van de toon tijdens demonstraties en de discussie erna onprettig en voelen zich gedwongen een kant te moeten kiezen.

Ervaringen gekleurde mensen met institutioneel racisme

Ook ondervroeg EenVandaag bijna 5.000 mensen met een getinte of donkere huidskleur over racisme in Nederland. Maar liefst 68 procent van de getinte en donkere mensen in het onderzoek geeft aan wel eens te zijn gediscrimineerd door een organisatie. Onder witte mensen is dit aandeel vele malen lager: 17 procent. En het gaat volgens hen verder dan de toeslagenaffaire bij de Belastingdienst.

Zo zijn getinte en donkere ondervraagden (56 procent) veel vaker dan witte mensen (7 procent) slachtoffer van racisme door beleid van een bedrijf of winkel. Het volgen van donkere en niet van witte klanten is door gekleurde mensen veel genoemd in het onderzoek.

Geen uitnodiging voor sollicitaties en een lager schooladvies

Bedrijven discrimineren volgens gekleurde mensen vooral bij sollicitaties. In het onderzoek vertellen veel van hen niet te worden uitgenodigd voor sollicitaties door hun buitenlandse achternaam. Ook maakten gekleurde mensen (40 procent) vaker dan witte mensen (4 procent) mee dat een school of universiteit hen benadeelde door hun huidskleur. Dit uit zich bij veel gekleurde ondervraagden in het krijgen van een lager schooladvies dan hun witte klasgenoten.

Etnisch profileren door de overheid

Ook door overheidsdiensten worden gekleurde ondervraagden, naar eigen ervaring, vaker gediscrimineerd. 24 procent van de gekleurde ondervraagden was wel eens slachtoffer van racisme door een overheidsdienst (niet politie), tegenover 5 procent van de witte mensen met die ervaring.

Vergelijkbare cijfers (29 versus 3 procent) zien we bij ervaringen met de politie. Gekleurde ondervraagden lichten toe dat zij vaker dan hun witte vrienden of familie worden gefouilleerd of staande gehouden.

Begrip anti-racisme protesten

Meerderheid heeft begrip voor doel antiracisme protesten

De afgelopen weken werd er in verschillende Nederlandse steden gedemonstreerd tegen racisme. Aanleiding van de protesten was de dood van een gekleurde Amerikaan die omkwam bij een arrestatie in de stad Minneapolis. De protesten begonnen in Amerika maar breidden zich al snel uit naar andere steden in de wereld. In Nederland werd er onder meer gedemonstreerd in steden als Amsterdam, Rotterdam, Zwolle en Middelburg. Over het eerste protest, in Amsterdam, was veel te doen omdat veel demonstranten geen anderhalve meter afstand hielden van elkaar.

Afgezien van de manier waarop er in Amsterdam is gedemonstreerd: in hoeverre heb je er begrip voor dat mensen in Nederland demonstreren tegen racisme?

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Veel begrip	39%	30%	68%
Redelijk wat begrip	27%	33%	9%
Weinig begrip	21%	23%	10%
Geen begrip	13%	13%	12%
Weet niet/ geen mening	1%	1%	1%

Bij het eerste Nederlandse anti-racisme protest in Amsterdam ontstond er kritiek omdat daar veel demonstranten geen anderhalve meter afstand van elkaar hielden. Burgemeester Halsema van Amsterdam besloot niet in te grijpen uit angst voor rellen. Volgens instanties droegen de meeste demonstranten wel mondkapjes. Het is nog onduidelijk of de demonstratie heeft geleid tot meer coronabesmettingen in Nederland.

In hoeverre heb je begrip voor de manier waarop er in Amsterdam werd gedemonstreerd tegen racisme?

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Veel begrip	22%	12%	56%
Redelijk wat begrip	14%	15%	13%
Weinig begrip	21%	25%	8%
Geen begrip	42%	47%	22%
Weet niet/ geen mening	1%	1%	1%

Racisme in Nederland

Meerderheid denkt dat institutioneel racisme in Nederland bestaat

In hoeverre is racisme volgens jou een probleem in Nederland?

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Zeer groot probleem	19%	11%	47%
Redelijk groot probleem	30%	33%	24%
Niet zo'n groot probleem	36%	43%	12%
Helemaal geen probleem	12%	10%	16%
Weet niet / geen mening	3%	3%	1%

Wat denk jij: hebben getinte of donkere mensen in de Nederlandse samenleving meer, evenveel of minder kansen dan witte mensen?

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Meer kansen dan witte mensen	5%	4%	7%
Evenveel kansen als witte mensen	35%	39%	22%
Minder kansen dan witte mensen	56%	53%	70%
Weet niet / geen mening	3%	4%	1%

'Institutioneel racisme'

Na de demonstraties is er discussie of Nederlandse instellingen en bedrijven beleid hanteren waarmee er onderscheid wordt gemaakt op basis van huidskleur of achtergrond. Dit beleid kan bedoeld, maar ook onbedoeld zijn. Deze vorm van discriminatie wordt ook wel 'institutioneel racisme' genoemd. Etnisch profileren door de politie, uitzendbureaus die geen getinte mensen selecteren voor werkgevers of mensen die door een buitenlandse achternaam niet aan een baan of woning komen zijn hier voorbeelden van.

In hoeverre is er volgens jou institutioneel racisme in Nederland?

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Dat is er zeker wel	39%	32%	65%
Dat is er waarschijnlijk wel	32%	38%	13%
Dat is er waarschijnlijk niet	12%	14%	6%
Dat is er zeker niet	11%	10%	14%
Weet niet/ geen mening	5%	6%	2%

In hoeverre denk je dat de volgende organisaties in Nederland wel eens mensen discrimineren op basis van huidskleur of achtergrond? (=vaak, regelmatig, soms)

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Bedrijven	82%	88%	84%
Overheidsdiensten (niet politie)	72%	71%	80%
Politie	75%	73%	82%
Sportverenigingen	61%	59%	70%
Scholen en universiteiten	58%	53%	75%

Effect demonstraties

Eenderde witte mensen bewuster van eigen gedrag

In hoeverre voel je je zelf aangesproken door de boodschap van de anti-racisme demonstraties in Nederland?

Met "aangesproken voelen" bedoelen we of je denkt dat de boodschap van de demonstraties ook aan jou is gericht.

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Ik voel me sterk aangesproken	8%	8%	33%
Ik voel me redelijk aangesproken	13%	13%	12%
Ik voel me niet zo aangesproken	23%	28%	10%
Ik voel me helemaal niet aangesproken	47%	50%	40%
Weet niet/ geen mening	3%	2%	5%

In hoeverre denk je dat de volgende mensen bewuster worden van hun eigen gedrag tegenover mensen met een andere huidskleur door de anti-racisme demonstraties van de afgelopen weken? (=wel)

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Jijzelf	38%	32%	61%
Je directe familie	30%	22%	55%
Je vrienden	31%	24%	56%
Mensen in jouw stad of dorp	22%	20%	30%
Alle Nederlanders	24%	26%	21%

Heb je zelf actie ondernomen naar aanleiding van de discussie over racisme? Zo ja, wat dan?

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Meer gaan nadenken over racisme in Nederland	25%	20%	40%
Meer gaan lezen/kijken/luisteren over racisme	23%	17%	42%
Meer over racisme gaan praten met mijn directe	27%	21%	48%
Een zwart vlak gepost op sociale media	10%	5%	26%
Iets anders gepost of geliket op sociale media	18%	12%	38%
Anders	9%	7%	14%
Ik heb niets gedaan n.a.v. de protesten tegen racisme	51%	59%	26%
Weet niet / geen mening	2%	1%	2%

Effect demonstraties

Protesten leiden vooral tot meer verdeeldheid

Ben je door de huidige discussie van plan om beter op te letten op gedrag dat racistisch kan overkomen van jezelf en anderen?

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Ja, ik ben van plan om daar beter op te letten	12%	12%	13%
Ik lette daar al goed op en ben van plan dat te blijven doen	46%	43%	56%
Ik ben niet van plan om daar beter op te letten	38%	42%	25%
Weet niet / geen mening	4%	3%	6%

Denk je dat de anti-racisme demonstraties in Nederland vooral aanzetten tot meer verbinding tussen mensen of tot meer verdeeldheid?

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Vooraf tot meer verbinding	24%	20%	40%
Vooraf tot meer verdeeldheid	58%	62%	44%
Weet niet / geen mening	18%	18%	16%

Eigen ervaringen met racisme

4 op de 10 waren wel eens racistisch

Eigen ervaringen met racisme
De volgende vragen gaan over jouw eigen gedrag ten opzichte van andere bevolkingsgroepen. We gaan uiterst vertrouwelijk met je antwoorden om.

Als je heel eerlijk bent, heb je zelf bedoeld of onbedoeld wel eens racistische opmerkingen geuit richting iemand die een andere huidskleur of achtergrond heeft?

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Dat heb ik nog nooit gedaan	51%	52%	51%
Ja, maar dat was bedoeld als grap	26%	26%	24%
Ja, een racistische opmerking of handeling	11%	9%	16%
Weet niet / geen mening	12%	13%	9%

De volgende vraag is alleen gesteld aan mensen die een racistische opmerking hebben gemaakt, als grap of als belediging (n=12.553).

Hoe vaak maak je bedoeld of onbedoeld een racistische opmerking naar iemand met een andere huidskleur of achtergrond die je bedoelde als grap of belediging?

	Allen	Wit (n=10.669)	Licht of donker getint (n=1.754)
Dagelijks	2%	2%	7%
Wekelijks	6%	5%	10%
Maandelijks	21%	5%	8%
Een paar keer per jaar	21%	23%	17%
(Bijna) nooit	58%	60%	54%
Weet niet / geen mening	5%	5%	4%

Eigen ervaringen met racisme

Tweederde gekleurde mensen zelf institutioneel gediscrimineerd

En in hoeverre word je zelf wel eens gediscrimineerd op basis van je huidskleur of achtergrond?

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Dat is nog nooit gebeurd	47%	57%	16%
Ja, maar dat was bedoeld als grap	13%	13%	15%
Ja, een racistische opmerking of handeling om te beledigen	30%	19%	65%
Weet niet/ geen mening	9%	11%	4%

De volgende vraag is alleen gesteld aan mensen die wel eens zijn gediscrimineerd op basis van hun huidskleur of achtergrond, als grap of als belediging (n=).

Hoe vaak krijg je een racistische opmerking of uiting van iemand met een andere huidskleur of achtergrond die was bedoeld als grap of belediging?

	Allen	Wit (n=9.031)	Licht of donker getint (n=3.829)
Dagelijks	6%	6%	7%
Wekelijks	12%	7%	18%
Maandelijks	15%	10%	22%
Een paar keer per jaar	31%	29%	34%
(Bijna) nooit	32%	44%	17%
Weet niet/ geen mening	3%	4%	2%

Ben je door de volgende organisaties wel eens gediscrimineerd op basis van jouw huidskleur of achtergrond?

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Een bedrijf of winkel	19%	7%	56%
Een overheidsdienst (niet politie)	9%	5%	24%
Politie	10%	3%	29%
Een sportvereniging	4%	2%	13%
Een school of universiteit	13%	4%	40%
Een andere organisatie	5%	4%	6%
Ik ben nog nooit door organisaties gediscrimineerd op basis van mijn huidskleur of achtergrond	71%	83%	32%

Stellingen over racisme

Eenderde gekleurde mensen vaak bang voor aanhouding politie

Ben je het eens of oneens met de volgende stellingen? =eens

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
'Als ik politie zie, ben ik vaak bang om aangehouden te worden'	12%	5%	36%
Racisme is in Nederland aan de orde van de dag'	41%	34%	65%
Witte mensen moeten erkennen dat ze met hun huidskleur een voorrecht hebben in de Nederlandse samenleving ten opzichte van getinte mensen'	44%	37%	67%

De volgende vragen zijn alleen gesteld aan mensen die een witte huidskleur zeggen te hebben (n=33.600).

Sommigen vinden dat mensen zonder getinte huidskleur de huidige discussie moeten aangrijpen om bewuster te worden van hun eigen gedrag wat betreft racisme. Volgens hen komt racisme in Nederland bewust én onbewust voor en moet dat erkend worden door mensen met een witte huidskleur.

Wat vind je ervan om aangesproken te worden op je eigen gedrag als het gaat om racisme? Vink alle termen aan die op jouw mening van toepassing zijn.

Onderstaande associaties zijn gerandomiseerd voorgelegd.

- Terecht 21%
- Vervelend 14%
- Onterecht 22%
- Goed 26%
- Overdreven 20%
- Verhelderend 19%
- Confronterend 16%
- Gaat niet over mij 20%
- Geen van deze is op mijn mening van toepassing 20%
- Weet niet / geen mening 4%

Scenario's

2 op de 10 witte mensen waakzamer met pinnen met gekleurd persoon achter zich

De volgende vragen zijn alleen gesteld aan mensen die een witte huidskleur zeggen te hebben (n=33.600).

In de volgende schermen zie je drie hypothetische situaties voor die confronterend kunnen zijn. We hopen toch dat je eerlijk antwoord wil geven.

Stel, er is geen coronavirus in Nederland. Je stapt in de bus en er zijn nog twee stoelen vrij. De ene is naast een witte man, de andere is naast een donkere of licht getinte man.

Wat is jouw ervaring: op welke stoel ga je in de praktijk in de meeste gevallen zitten?

Naast de witte man 8%

Naast de donkere of licht getinte man 2%

Het maakt voor mij geen enkel verschil 87%

Weet niet / geen mening 3%

Je gaat geld pinnen bij een automaat. Achter je gaat een donkere of licht gekleurde man staan.

Wat is jouw ervaring: ben je in zo'n situatie in het algemeen waakzamer dan in dezelfde situatie wanneer er een witte man achter je komt staan, minder waakzaam of maakt het geen verschil?

Ik ben dan waakzamer 19%

Ik ben dan minder waakzaam 1%

Het maakt geen enkel verschil 77%

Weet niet / geen mening 3%

Je loopt in een winkelstraat en er rijdt een donkere of licht getinte man in een mooie, dure auto langs.

Wat is jouw ervaring: komt dan de gedachte wel eens bij je op dat hij zijn auto heeft betaald met geld dat hij op een illegale manier heeft verdiend?*

Die gedachte komt vaak bij me op 5%

Die gedachte komt regelmatig bij me op 8%

Die gedachte komt soms bij me op 40%

Die gedachte komt nooit bij me op 40%

Weet niet / geen mening 5%

** op dit scenario kwamen een aantal reacties van deelnemers binnen. De meesten daarvan gaven aan te willen benadrukken dat zij zich (ook) bij een witte man zouden afvragen of het geld voor de auto op illegale wijze is verdiend. Bij het duiden van bovenstaande vraag moet deze overweging in acht worden genomen.*

Maatregelen tegen racisme

'Onderwijs werkt het beste tegen racisme'

De volgende vragen gaan over plannen om racisme tegen te gaan. Politieke partijen hebben recent een aantal maatregelen bedacht waarmee institutioneel racisme moet worden tegengegaan. Met institutioneel racisme bedoelen we bedoelde of onbedoelde discriminatie als gevolg van beleid dat bedrijven of instanties voeren. Welke van onderstaande maatregelen zouden volgens jou goede plannen zijn om institutioneel racisme in Nederland tegen te gaan?

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Een staatscommissie moet onderzoek gaan doen naar institutioneel racisme en met aanbevelingen komen voor verbeteringen	36%	30%	56%
Bedrijven en overheden moeten verplicht anoniem solliciteren instellen	34%	31%	45%
Bedrijven en overheden moeten verplicht een percentage werknemers met een migratieachtergrond in dienst hebben	18%	14%	32%
1 jaar celstraf en ongeveer 20.000 euro boete voor iemand die een sollicitant niet aanneemt om zijn of haar afkomst	18%	11%	39%
Scholen moeten verplicht lesgeven over racisme	53%	49%	69%
Geen van deze	28%	30%	22%
Weet niet/ geen mening	6%	7%	2%

Tot slot nog enkele vragen over het uiterlijk van Zwarte Piet. Na de eerste anti-racisme protesten in Nederland zei premier Rutte dat hij daar de afgelopen jaren anders over is gaan denken. Rutte zegt dat hij veel mensen heeft ontmoet "met een donkere huidskleur die zeiden zich ongelofelijk gediscrimineerd te voelen omdat Zwarte Piet zwart was".

Rutte wil niet dat de overheid afdwingt dat Zwarte Piet verdwijnt omdat ook veel mensen van de traditie houden. "Het heeft geen zin mensen te dwingen het symbool los te laten." Volgens Rutte is het wel een traditie die toch al aan het veranderen is. "Over een aantal jaren zullen er bijna geen Pieten meer zwart zijn", zei hij.

Vind je het een goede of slechte zaak dat premier Rutte deze uitspraken doet?

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Goede zaak	41%	41%	40%
Slechte zaak	43%	43%	44%
Weet niet / geen mening	16%	16%	16%

Er is de afgelopen jaren veel te doen over het uiterlijk van Zwarte Piet. Sommige mensen vinden dat zijn uiterlijk aangepast moet worden omdat het een racistisch fenomeen is. Anderen willen niet dat zijn uiterlijk wordt aangepast omdat het Nederlandse traditie is. Bij de intocht van 2019 hebben sommige steden besloten deels of alleen maar roetveegpieten in te zetten.

Wat moet er volgens jou gebeuren met het uiterlijk van de traditionele Zwarte Piet?

	Allen	Wit (n=33.600)	Licht of donker getint (n=4.913)
Het uiterlijk moet wel aangepast worden	43%	35%	68%
Het uiterlijk moet niet aangepast worden	47%	53%	26%
Weet niet / geen mening	10%	11%	7%

Over dit onderzoek

Aan het onderzoek deden 39.182 deelnemers van het EenVandaag Opiniepanel mee. Daarvan ondervroegen we 33.600 mensen die aangaven een witte/blanke huidskleur te hebben en 4.913 mensen met een licht of donker getinte huidskleur. De resultaten van de totale steekproef zijn na weging representatief voor zes variabelen, namelijk leeftijd, geslacht, opleiding, burgerlijke staat, spreiding over het land en politieke voorkeur gemeten naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2017. Het onderzoek werd gehouden tussen 27 januari en 7 februari.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met onderzoeker Jeroen Kester:
jeroen.kester@eenvandaag.nl

Over het EenVandaag Opiniepanel

Het EenVandaag Opiniepanel bestaat uit ruim 55.000 mensen. Zij beantwoorden vragenlijsten op basis van een online onderzoek. De uitslag van de peilingen onder het EenVandaag Opiniepanel zijn na weging representatief voor zes variabelen, namelijk leeftijd, geslacht, opleiding, burgerlijke staat, spreiding over het land en politieke voorkeur gemeten naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2017. Panelleden krijgen ongeveer één keer per week een uitnodiging om aan een peiling mee te doen. Op de meeste onderzoeken respondeert 60 tot 70 procent van de panelleden.

